

OILA BARQARORLIGINI TA'MINLASHDA IJTIMOIIY MUNOSABATLARNING O'RNI

O'qituvchi: **Azizaxon Maxsudova Muxtorxon qizi**

Mirzo-Ulug'bek nomidagi Ozbekiston Milliy Universiteti

Har bir tarixiy davrda oila a'zolarining o'zaro munosabatlari hilma-xil mazmun bilan boyib bordi. Oilaning jamiyatdagi muhim ijtimoiy institut sifatidagi o'rni xususida mutafakkirlarimiz ko'p ibratli gaplar aytishgan. Xususan, bu boradagi chuqur fikr mulohazalar Abu Nasr Forobiyning «Fozil odamlar shahri», Abu Ali ibn Sinoning «Axloq», «Axloq fani», «Oila xo'jaligi», Alisher Navoiyning «Hayrat-ul abror» va «Mahbub-ul qulub» asarlarida o'z ifodasini topgan¹.

Biz uchun muqaddas bo'lgan oila asoslarini yanada mustahkamlash, xonadonlarda tinchlik-xotirjamlik, ahillik va o'zaro hurmat muhitini yaratish, ma'naviy-ma'rifiy ishlarni aniq mazmun bilan to'ldirishdan iborat bo'lmog'i zarur².

Har qanday jamiyatning mustahkamligi, rivoji oilaga bog'liq. Chunki, jamiyatda bo'ladigan ijtimoiy munosabatlarning dastlabki elementi oilada vujudga keladi va shakllanadi. Oiladagi kattalarning bir-biri, boshqalar bilan atrof-muhit, molmulkka bo'lgan munosabati yoshlarning shu masalalarga munosabatini shakllanishi uchun o'rnak bo'ladi. Oiladagi tarbiyaning boshqa tarbiyalardan farqi, afzalligi tarbiya u yerda faqat o'rgatish, o'qitish, ta'kidlash bilangina yemas, barcha narsalarda katta yoshdagilarni kichik yoshlar uchun o'rnak ko'rsatishi orqali olib boriladi.

Oila evolyutsiyasini tan olish tabiiy ravishda yangi muammoni - monogam munosabatlarni o'zgartirish yo'nalishini aniqlash, ularning barqarorlik darajasini

¹Абу Наср Форобийнинг «Фозил одамлар шаҳри», Абу Али ибн Синонинг «Ахлоқ», «Ахлоқ фани», «Оила хужалиги», Алишер Навоийнинг «Хайрат-ул аброр». (Яхши кишиларнинг хайратланиши), «Махбуб-ул Қулуб», 1483 йил. www.wikipedia.org.

² Мирзиёев Ш.М. Танқидий таҳлил, қатъий тартиб-интизом ва шахсий жавобгарлик ҳар бир раҳбар фаолиятининг кундалик қондаси бўлиши керак. – Т.: Ўзбекистон, 2017. 104 б

aniqlash muammosini keltirib chiqaradi. Oila barqarorligi muammosi soʻnggi paytlarda fanning turli sohalari olimlarining diqqat markazida boʻldi. Uning dolzarbligi, birinchi navbatda, ajralishlar sonining koʻpayishi bilan bogʻliq.

Oila barqarorligi va nikohdan qoniqishning umumiy jihatlari juda koʻp, lekin ayni paytda ular hal qiluvchi ahamiyatga ega yemas - juda barqaror nikohlar har doim ham nikohdan qoniqishning yuqori darajasi bilan tavsiflanmaydi. Yu.Ye.Aleshinaning fikricha, L. Ya.Gozman, Ye. I.Dubovskoy, turmush oʻrtoqlarning nikohdan subʻektiv qoniqishi, nikoh muvaffaqiyatining koʻrsatkichlaridan biri, insonning oʻz nikohiga boʻlgan munosabatini aks ettiradi va oila tizimining ehtiyojlari koʻrsatkichi. A. G. Liders haqli ravishda nikohdan qoniqishni oila tizimi faoliyatining koʻrsatkichi deb biladilar¹.

Oilaviy munosabatlarning barqarorligi muammosi nafaqat har bir inson, balki butun jamiyat uchun muhimdir. Odamlar oʻrtasida barqaror munosabatlar oʻrnatish inson faoliyatining asosidir. Ijtimoiy institut sifatida oila doirasida ijtimoiy munosabatlar yeng barqaror xususiyat kasb yetadi. Oilaviy hayotga tayyorlik barqarorlikning subʻektiv va obʻektiv omillarini oʻz ichiga oladi va shaxsning jismoniy, shaxsiy, motivatsion, hissiy-irodaviy, ijtimoiy-psixologik va biologik tayyorgarligidan iborat. Oila barqarorligining subʻektiv omillari shaxsning ijtimoiy-psixologik tarbiyasini, oilaviy qadriyatlarni qabul qilishni, oilaviy munosabatlar psixologiyasi sohasidagi bilim va koʻnikmalarning shaxsiy maʼnosini, oqilona uy-roʻzgʻor koʻnikmalariga yega boʻlishni nazarda tutadi².

Ilmiy adabiyotlarda nikohni tavsiflash uchun "barqarorlik" va "nikoh barqarorligi" tushunchalari qoʻllaniladi. Ular koʻpincha sinonim sifatida ishlatiladi. Biroq, bu tushunchalar oʻrtasida baʼzi farqlar talab qilinadi.

Barqaror nikoh - bu qonuniy va amalda buzilmagan nikoh. Bunday nikohda munosabatlarning sifat tomoni haqida hech narsa maʼlum emas. Nikohning sifat

¹ Алешина Ю. Е., Гозман Л. Я., Дубовская Е. М. Социально-психологические методы исследования супружеских отношений. М., 2008. С 185

² Психология семейных отношений с основами семейного консультирования / Под ред. Е.Г. Силяевой. – М., 2012. С 93

tavsifini "barqaror nikoh" kontseptsiyasi nuqtai nazaridan berish osonroq, bu turmush o'rtoqlar tomonidan nikohdan qoniqish darajasi yuqori bo'lgan farovon oila ittifoqini nazarda tutadi. Shubhasiz, barqaror nikoh har doim barqaror nikohdan ustun turadi. Jamiyatning inqirozli holatining kuchayishi, uning tabaqalanishi sharoitida sotsiologlar er-xotinlarning nikohni barqarorlashtirishga bo'lgan ajralish munosabatlaridagi o'zgarishlarni ta'kidlaydilar.

Oila barqarorligining asosiy xususiyati - bu inson va qarama-qarshi jinsdagi shaxs o'rtasidagi ko'p darajali munosabatlarni tashkil etish orqali amalga oshiriladigan intim va avtonomlikning izchil kombinatsiyasi. Bu holatga erishish ... murakkab va ko'p bosqichli jarayon bo'lib, oila shakllanishidan oldin ham paydo bo'ladi, ya'ni. kelajakdagi turmush o'rtoqlar o'rtasidagi muloqotning oiladan oldingi davrida.

Turli mualliflarning fikrlarini umumlashtirib, nikoh va oilaviy munosabatlarning muvaffaqiyati bo'lishi quyidagicha bo'lishi mumkun:

1. Barqarorlik - ajralish yoki turmush o'rtoqlardan birining oiladan chiqib ketishi bundan mustasno, nikoh munosabatlarining xavfsizligi.
2. Turmush o'rtoqlar o'rtasida nikohdan qoniqish o'rtacha darajadan past emas.
3. Oilaning o'z vazifalarini bajarishi, shu jumladan bolalarni muvaffaqiyatli tarbiyalash (bu salbiy ko'rinishlarning yo'qligi bilan qayd etilishi mumkin - e'tiborsizlik, bolalarda deviant og'ishlar).

Oilaning monogam nikoh shakliga evolyutsiyasi uning shakllanishida yangi oilagacha bo'lgan davrning paydo bo'lishiga va oilani yaratish motivlarining xilma-xilligiga yordam berdi. Oila munosabatlarini huquqiy tartibga solishning xususiyati tartibga solish predmeti bilan bevosita bog'liqdir. Chunki, oila o'z-o'zicha va bevosita bunday tartibga solishning predmeti bo'la olmaydi. Shu sababli davlat faqatgina oilada vujudga keladigan munosabatlarnigina qonun hujjatlari orqali

tartibga soladi hamda Oila kodeksida nazarda tutilgan huquq va majburiyatlarning vujudga kelish shartlari va tartibini belgilaydi¹.

Shularning barchasi e'tiborga olinib, bizning xalqimizga xos oiladagi ijobiy jihatlarni mustahkamlash va rivojlantirishni ta'minlash uchun Konstitutsiyamizda oila uchun maxsus XIX bob ajratildi. Bunday holatni — oilani maxsus bobda ko'rsatishni boshqa mamlakatlar Konstitutsiyalarida uchratmaymiz. U yerlarda oilaga ham davlat va jamiyatning munosabati o'zgacha. Bizda oila jamiyatning ajralmas qismi va mavjud bo'lishi shart masala deb qaraladi va albatta, unda ikki jinsning, erkak va ayolning birlashuvi bo'lishi, bu birlashuv orqali dunyoga yangi insonlar kelishi nazarda tutiladi. Ana shulardan kelib chiqib, Konstitutsiyaning 63-moddasida "Oila jamiyatning asosiy bo'g'inidir...", - degan qoida o'z aksini topgan. Konstitutsiyada oilani jamiyatning bo'g'ini sifatida e'tirof etilishi oilasiz jamiyat kemptik bo'lishini, rivojlanish xavf ostida qolishini ko'rsatadi.

O'zbekiston Respublikasining Oila kodeksi turmushdagi eng muxim va ko'p qirrali masalalardan iborat bo'lgan oilaviy xayot masalalarini xuquqiy tartibga solishga bag'ishlangan, u xar bir kishining xayoti uchun katta va jiddiy ahamiyatga ega bo'lgan xujjat xisoblanadi.

Bundan tashqari, oilani qo'llab-quvvatlash maqsadida O'zbekiston Respublikasi Prezidenti va hukumati ko'plab hujjatlar qabul qilgan. Oilani muhofaza qilish va qo'llab-quvvatlashda ularni moddiy tomondan qo'llash, ularga moddiy yordam berish chora-tadbirlarining ko'rilishi muhimdir. Shuningdek, oila institutini rivojlantirish va takomillashtirish bo'yicha yangidan qabul qilinadigan qonunlar va boshqa huquqiy hujjatlar bugungi va yertangi kun talablariga javob berishi, amaldagi qonun hujjatlariga kiritiladigan o'zgartirish va qo'shimchalar esa, oila maqomini kuchaytirishi, uning jamiyatdagi o'rnini anglashga yordam berishi, oilani davlat

¹<https://minikar.ru/uz/tests/klassifikacii-semei-vidy-semei-tri-kriteriya-klassifikacii/>

tomonidan, boshqa fuqarolik jamiyati institutlari tomonidan qo‘llab-quvvatlashni kuchaytirish ko‘zlangan asosiy maqsadlardandir.

Darhaqiqat, globallashtirish jarayonlarining jadallashtirish oilaviy qadriyatlarining himoya qilinishini ham kun tartibiga qo‘ymoqda. Jamiyatda zamonaviy tendentsiyalar: iqtisodiy integratsiya, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining taraqqiy etishi va global Internet tarmog‘ining keng quloch yoyishi bilan oilaviy munosabatlar madaniyatining pasayishi va an’anaviy qadriyatlarga nisbatan oila a’zolarida yangicha munosabatning shakllanishiga ta’sir qilmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. -Toshkent.:O‘zbekiston, 2019.
2. O‘zbekiston Respublikasining Oila kodeksi. – Toshkent: “Adolat” 1998.
3. Мирзиёев Ш.М. Танқидий таҳлил, қатъий тартиб-интизом ва шахсий жавобгарлик ҳар бир раҳбар фаолиятининг кундалик қонидаси бўлиши керак. – Т.: Ўзбекистон, 2017
4. Алешина Ю. Е., Гозман Л. Я., Дубовская Е. М. Социально-психологические методы исследования супружеских отношений.
5. Психология семейных отношений с основами семейного консультирования / Под ред. Е.Г. Силяевой.